

Європейські перспективи розвитку освіти дорослих: стратегія «Європа 2020»

Н. В. Махиня

Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна

*Corresponding author. E-mail: natalymakhynia@gmail.com

Paper received 20.01.16; Revised 26.01.16; Accepted for publication 15.02.16.

Анотація. Стаття розглядає перспективи розвитку системи освіти дорослих у країнах Європейського Союзу. Автор звертає особливу увагу на програму «Європа 2020», у рамках якої спланована діяльність із розвитку та координації дій для подальшого поширення ідей неперервної освіти на теренах Євросоюзу і покращення працевлаштування населення у межах регіону. Проведений аналіз можливостей імплементації ідей загальноєвропейського освітнього простору в умовах розбудови вітчизняної системи неперервної освіти.

Ключові слова: освіта дорослих, Європейський Союз, європейський освітній простір, неперервна освіта, освітні програми, координація освітньої діяльності.

Вступ. Освіта дорослих – термін та явище, яке ще декілька десятиліть тому не було помітно поширеним серед освітянського загалу. Аналіз публікацій, дисертацій та наукових розвідок показує, що науковці увагу здебільшого приділяли середній та університетській ланкам освіти, вважаючи саме їх основоположними етапами у набутті корисних компетенцій для подальшого розвитку трудової діяльності.

Наразі ситуація змінилася кардинально. Середня освіта зазнає реформаторських змін, пов'язаних із необхідністю перегляду навчального контенту. Вища освіта перебуває у фазі переосмислення форм набуття знань – он-лайн курси, пропонувані знайомими університетами світового рівня, ставлять під питання необхідність існування власне університету в сучасній його інтерпретації. Постає потреба у постійному оновленні навичок, зміні видів трудової діяльності як лінійно, так і вертикально.

Тому освіта дорослих впевнено зайняла своє місце серед ланок освітнього процесу, вимагаючи ретельного вивчення, побудови методичних підходів та практичного вирішення дидактичних питань, що виникають у процесі забезпечення якісної освіти для дорослого населення.

Короткий огляд публікацій за темою. Знаходячись географічно в Європі та висловлюючи прагнення стати частиною європейського освітнього простору, ми маємо аналізувати процеси, що стосуються освіти дорослих у країнах Євросоюзу.

Варто зазначити, що останнім часом освіта дорослих стала темою, що постійно привертає увагу вітчизняних науковців. Такий підхід вселяє оптимізм, адже розуміння важливості питання та необхідності упорядкування теоретичних підходів веде до можливості практичного набуття якісних освітніх послуг дорослим населенням України. У контексті статті важливими є праці вітчизняних педагогів щодо освіти дорослих: концептуальні засади галузі обґрунтовуються в наукових розвідках С. Вершловського, В. Горшкової, О. Добринської, Л. Лесохіної, Н. Литвиної, Л. Лук'янової, О. Марона, Є. Огарьова, В. Онушкіна, В. Подобеда, О. Тонконогої, І. Фольварочного; історико-педагогічні питання висвітлені у дослідженнях С. Климова, Л. Вовк, О. Тонконогої, Л. Шкоркіної, Н. Побірченко, Л. Сігаєвої, Б. Ступарика та ін.; особливості процесу навчання дорослої людини

розкриваються у працях С. Архипової, О. Вербицького, М. Громкової, С. Змєйова, Ю. Калиновського, І. Колесникової, Т. Локтевої, О. Марона, Н. Протасової.

У період кінця ХХ – початку ХХІ століття багато вітчизняних та зарубіжних дослідників вивчали окремі аспекти навчання дорослих: С. Вершловський, Л. Годда, С. Грабовські, Д. Савічевич, А. Чарнлі, Ж. М. Барбье), особливості діяльності дорослих учнів (Л. Анциферова, Ю. Кулюткін, Р. Коулі, Дж. Мілліген, К. Кросс, Р. Гросс, М. Ноулз, С. Меррі, Р. Кафареллі, Р. Роджерс, Г. Тітгенс, І. Вайнберг, Т. Елсдон, С. Хаул, Ж. Лемер, Ф. Карре, П. Гальвані), дидактичні та методичні принципи навчання дорослих (В. Онушкін, С. Зміїв, Л. Лесохіна, С. Брукфілд, Е. Дік, Г. Юнг, Г. Фрамм, М. Гелбрейт, Г. Куйперс, Р. Мукиеллі, М. Ржегак, Л. Турос, Ф. Урбанчик), створення умов навчання дорослих (Р. Пірс), мотивація при навчанні дорослих (С. Вершловський, Р. Дж. Влодковські, В. Подобєд).

Мета. Стосовно питань освіти дорослого населення, прийнято низку міжнародних документів, найважливішими з яких є Гамбурзька декларація про навчання дорослих (The Hamburg Declaration on Adult Learning) – Декларація ЮНЕСКО про значення та про майбутнє освіти дорослих, 1997 р., The Dakar Framework for Action Education for All Meeting our Collective Commitments – Дакарські рамки дій – Всесвітній форум, 2000 р., The Right to Education – Право на освіту, доповідь ЮНЕСКО, 2000 р., Меморандум з навчання упродовж усього життя (Memorandum on Lifelong Learning) – Декларація Європейської Комісії, 2000 р., Lifelong Learning in Europe – Навчання упродовж усього життя в Європі (останній документ був прийнятий конференцією в Софії в 2002 р.), угода про співпрацю в галузі підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки фахівців держав – учасниць Співдружності Незалежних держав, Ялта, 2007 р.

Метою статті є аналіз спільної стратегії "Europe 2020", прийнятої в рамках Євросоюзу, а саме її положень про розвиток системи освіти дорослих у регіоні.

Матеріали та методи. Матеріалами для роботи слугувала концепція, опублікована на сайті Європейської комісії http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm. Методами роботи стали: педагогічний та порівняльний аналіз, синтез, узагальнення для характеристики сучасного стану та перспектив розвитку

системи освіти дорослих країн Євросоюзу; проблемний і структурний методи в їхній єдності для пошуку шляхів застосування позитивного європейського досвіду в умовах перезавантаження вітчизняної освіти загалом та освіти дорослих зокрема.

Результати та їх обговорення. Політична ситуація в Європі останнім часом зазнає кардинальних змін. На основі Європейського економічного співтовариства, завдяки Маастрихтському договору, утворився європейський внутрішній ринок. Відповідно, у всіх сферах зросло розуміння необхідності міжнародного співробітництва та взаєморозуміння.

Формування європейського простору освіти здійснюється шляхом реалізації міжнародних проєктів співпраці: курси, спрямовані на підвищення загального усвідомлення європейського простору, спільні проєкти, в яких особлива увага надається європейському простору в межах певної галузі, курси, завдання яких є ініціювання міжнародного співробітництва, порівняння наукових проєктів систем освіти та навчальних середовищ, міжнародні проєкти співробітництва з метою галузевого розвитку, заходи, в яких задіяна група планування та учасники з інших країн, проєкти заходів, що містять поїздку з навчальною метою в іншу європейську країну, проєкти заходів, у яких європейський елемент представлений іноземним референтом, тощо.

Тенденції становлення системи освіти дорослих у Європі представлені в дослідженні Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) «Staying Ahead»: оновлення спеціальних знань окремих викладачів, сприяння розвитку індивідуальної компетентності, особистісне вдосконалення, стимулювання кар'єри, здійснення центральних реформ, допомога у розвитку, обмін інформацією та висновками експертів, підтримка менш кваліфікованих реципієнтів [4].

Європейська стратегія зайнятості (European Employment Strategy) [2], прийнята 22 липня 2003 р., окреслила основні принципи політики розвитку навчання протягом життя. Ці принципи акцентують увагу країн ЄС на дефіциті робочої сили з адекватними навичками та закликають їх активно застосовувати всі доступні стратегії навчання протягом життя з метою забезпечення населення навичками, необхідними у сучасній економіці. Названі принципи наголошують на необхідності збільшення інвестицій у розвиток людських ресурсів, а саме шляхом навчальної підготовки дорослого населення коштом закладів та підприємств.

Стан розвитку освіти дорослих невпинно знаходиться в центрі уваги різних європейських інституцій. Так, статистичні дослідження стосовно розвитку галузі проводяться регулярно та відображають різноманітність поглядів та підходів до класифікацій і формування висновків. Зокрема, в одному з таких досліджень цільова група для отримання статистичних даних щодо навчання протягом життя включала людей вікової категорії 25–64 років (дані наведені за «Quality Report on the European Union Labor Force Survey 2007» [1]). У 2007 р. відсоток людей віком від 25 до 64 років, задіяних у різноманітних формах навчання протягом життя, складав 9,7 % у межах ЄС. Цей показник на 1,2 % вищий, ніж у 2003 році. Серед жінок відсоток залучення (10,6 %) вищий, ніж серед

чоловіків (8,8 %). Примітно, що найвищий відсоток громадян, задіяних у різних формах навчання дорослих, у Швеції, Данії, Великобританії та Фінляндії – від 23 % до 32 %. Найнижчі показники у Болгарії та Румунії – менше 2 %. Відсоток усіх підприємств, що забезпечили навчання своїм працівникам, складає від 21 % у Греції до 90 % у Великобританії та 60 % в середньому по ЄС. Позитивна динаміка спостерігається в більшості країн, що в останні роки приєдналися до ЄС. Початкове професійне навчання в межах підприємств найбільш розвинене у Німеччині, Великобританії, Австрії, Данії, Нідерландах, Італії та Франції – близько 50 % підприємств, у той час, як у більшості інших країн ЄС воно практикується не більше, як на 10 % підприємств. Показовою є кореляція між рівнем попередньої освіти та ступенем залучення до навчання дорослого населення віком від 25 до 64 років, що свідчить про більші можливості й схильність до продовження навчання людей з вищим рівнем попередньої освіти [1].

Однією із новітніх ініціатив Євросоюзу щодо оновлення та розвитку освіти дорослих є програма «Europe 2020». Власне, названа стратегія торкається не лише освіти дорослих і не лише освіти загалом. Це амбітний спільний проєкт, розрахований на десять років, що залучає всі країни-члени ЄС до розвитку стабільної та загальноєвропейської економіки шляхом забезпечення високого рівня зайнятості, продуктивності та соціальної згуртованості населення регіону. А саме, Європейська комісія визначила п'ять галузей для розвитку до 2020 року:

- зайнятість населення;
- інновації;
- освіта;
- соціальна інтеграція;
- енергозбереження та кліматичні зміни.

Кожна держава-член ЄС встановила власні цілі в межах даних областей. Тобто, в основі стратегії лежать спільні дії на національному і міжнародному рівнях. В установчому документі «Communication From the Commission: Europe 2020, A strategy for smart, sustainable and inclusive growth», підписаному 2010 року президентом Європейської комісії Жозе Мануелем Баррозу, конкретно і однозначно зазначена необхідність розвитку освіти в Євросоюзі (оскільки половина населення Європи здобувають лише середню освіту, що не відповідає потребам ринку, а за Шанхайським індексом лише два європейських університети входять до світового топ-20. До речі, менше третини молодих європейців віком 25–34 років мають університетський ступінь, порівняно з 40% американських та 50% японських дипломованих фахівців).

У підрозділі цього ж установчого документу «Youth on the Move» прозоро зазначається необхідність зв'язку між системою освіти і ринком праці; підтримується розвиток неформальної та інформальної освіти; вітаються програми з мобільності для молодих фахівців та заходи для набуття освіти упродовж життя [4, с. 13, 18].

Показово, що статистичне дослідження освіченості дорослого населення проводиться наразі за такими трьома категоріями:

- основні навички (Basic skills): грамотність, навички рахунку, науки і технології;
- допоміжні навички (Transversal skills): знання іноземних мов та комп'ютерна грамотність;
- невідповідність навичок (Skills mismatch): невідповідність попиту та пропозиції навичок на ринку праці.

Остання з категорій підкреслює виклик, на який має відреагувати сучасне суспільство – необхідність тісної взаємодії системи освіти і ринку праці. Проміжним об'єднуючим елементом у даному аспекті є освіта дорослих, освіта упродовж життя (Lifelong Learning – LLL) і професійна освіта й навчання (Vocational Education and Training – VAT). Наразі середній показник залучення дорослого населення ЄС в систему освіти упродовж життя становить в середньому 10,7% (дані 2014 р.). Стратегія «Європа 2020» має на меті збільшити цей показник до 15% (за статистикою [2]), лише 5 країн перевищили цей показник до 2015 року – Велика Британія, Нідерланди, Франція, Фінляндія, Швеція, Данія). Для цього планується збільшити фінансування програм підготовки фахівців протягом робочого часу, на підприємстві або за рахунок роботодавця. Згідно зі статистичними даними [3], дві третини підприємств надавали можливості здобуття навичок та кваліфікацій своїм співробітникам у 2010 році, але в цю цифру в основному входять великі підприємства, тоді як середні та малі заклади не проявляють активності в даній сфері.

Спільна система кваліфікацій має допомагати членам Євросоюзу досягати необхідного рівня мобільності як в академічних цілях, так і з метою професійного розвитку. Нині, 25 країн узгодили свої системи кваліфікацій відповідно до загальноєвропейської системи (EQF – European Qualifications Framework), а 15 країн знаходяться у процесі узгодження своїх дипломів і сертифікатів із EQF. Очікується, що інші країни-члени ЄС розпочнуть цей процес у 2016 році.

Ще одним викликом є той факт, що навички, набуті поза межами формальної освіти, часто не підтверджені документально і тому формально не визнаються. Країни-члени ЄС уклали угоду легалізувати результати формальної та інформальної освіти на національних рівнях до 2018 року. Зокрема було запропоновано проводити аудит навичок безробітних протягом 6 місяців (їхнього набутого статусу). Така перевірка допоможе оцінити рівень знань, навичок та компетенцій особи, що хоче підтвердити результати своєї неформальної або інформальної освіти, а також спланувати

підвищення кваліфікації або заходи з перепідготовки. Така нагода є особливо слушною для категорій працівників з низькою кваліфікацією, безробітних, мігрантів, молоді й тих, хто прагне змін у кар'єрі.

Відпрацьована на налагоджена система управління навичками може допомогти при оптимізації компетенцій наявних та запланованих людських ресурсів. Інформація, отримана в ході аудиту, сприятиме розвиткові як системи освіти, так і системи профорієнтації.

Єврокомісія також не залишила без уваги вимогу сучасного суспільства в комп'ютерній грамотності. Загальною коаліцією ІТ вакансій (Grand Coalition for Digital Jobs Initiative) було розроблено європейські рамки ІТ компетенцій (European Digital Competence Framework), де представлений перелік комп'ютерних навичок, необхідних для сучасної людини. Документ використовують країни-члени ЄС при розробці освітніх стандартів, навчальних планів та програм.

Висновки. Різноманіття пізнавально-інформаційних запитів різних верств населення неможливо задовольнити в рамках присутніх форм традиційної освіти. Виникає проблема невідповідності наявної системи освіти новим потребам суспільства й людини, що в свою чергу породжує вимоги зміни підходів до організації освітньої діяльності дорослих – навчання повинне відповідати різноманітним інтересам і можливостям громадян, їхньому способу життя, враховувати специфіку запитів окремих груп населення. Процеси безперервної освіти розуміються наразі не лише як «навчання протягом життя» (Lifelong Learning), але як «навчання шириною в життя» (Lifewide Learning) [1]. Останнє акцентує увагу на розмаїтті видів освіти – формальній, неформальній, інформальній, – що мають органічно ввійти до будь-якої сфери життєдіяльності сучасної людини.

Існує необхідність у масштабах країни проаналізувати діяльність сформованої сфери видів і форм освітньої діяльності дорослих. Це дозволить виявити специфіку пізнавальної і навчальної діяльності різного контингенту дорослих, мотиваційні особливості й механізми самоорганізації цієї діяльності. Навчання протягом життя як складової європейської соціальної моделі неперервної освіти виходить на провідні позиції у світових освітніх процесах – це диктується базовими тенденціями сучасного розвитку людства. Євроінтеграційний вектор розвитку України спонукає до вжиття найближчим часом дієвих заходів для подолання відставання у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Синенко С. І., Гончаренко Н. М. Навчання протягом життя як складова європейської соціальної моделі неперервної освіти в умовах цивілізаційної кризи / С. І. Синенко, Н. М. Гончаренко // Science Rise. - № 5 (27) 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/sciencerrise/article/view/57051>
2. European Employment Strategy [Electronic resource]. – Available at: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=en..>
3. European Commission. – 2016. [Electronic resource]. – Available at: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
4. Communication from the Commission: Europe 2020, a Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth (2010), Brussels. – 34 p.
5. Quality Report on the European Union Labour Force Survey 2007 [Electronic resource]. – Available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-09-015/EN/KS-RA-09-015-EN.pdf

REFERENCES

1. Synenko, S. I., Honcharenko, N. M. (2015) Lifelong Learning Being a Part of European Social Model of Continuous Education in the Crisis of Civilization. Science Rise. – № 5 (27) 2015. [Electronic resource]. – Available at: <http://journals.urau.ua/sciencrise/article/view/57051>
2. European Employment Strategy [Electronic resource]. – Available at: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=en..>
3. European Commission. – 2016. [Electronic resource]. – Available at: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
4. Communication from the Commission: Europe 2020, a Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth (2010), Brussels. – 34 p.
5. Quality Report on the European Union Labor Force Survey 2007 [Electronic resource]. – Available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-09-015/EN/KS-RA-09-015-EN.pdf

The European Vistas of Adult Education: the Strategy "Europe 2020"

N. Makhynia

Summary. The article deals with the possibilities to develop adult education system in European Union. Namely, the author pays special attention to the EU strategy "Europe 2020." The program is developed to coordinate the activities in the field of adult education, to further fulfill the need of European society in lifelong training, to provide the economy with qualified human resources. The analyses is made to implement the positive ideas of European system of adult education during the Ukrainian educational reforms. Skills are critical for competitiveness and employability, as structural changes such as globalization and technological progress call for ever-higher and more labor market relevant skills for productivity growth and secure quality jobs. Primarily, they are divided into basic skills (literacy, numeracy, science and technology); transversal skills (linguistic and digital skills); skill mismatch (discrepancy between the demand and supply of skills on the labor market.) It is noted that progress towards the target of basic skill provision is ensured by the regular monitoring under the ET 2020 strategic cooperation framework. The policies against early leaving from education and training, tracked under the Europe 2020 headline target, also support the goal of education possibilities equal for all. In the field of adult education, five countries have a LLL participation above ET 2020 target: United Kingdom, Netherlands, France, Finland, Sweden and Denmark. The lowest participation happens in Bulgaria, Romania, Hungary, etc. Effective adult learning policies include the provision of learning opportunities which governments fund in whole or part, focusing investments on underrepresented groups, the provision of employment- and work-related training, and overall ensuring the relevance and high quality of training opportunities. A high commitment to invest in skills upgrading and competence development throughout life is crucial to maintain a productive workforce equipped with relevant skills. On the topic of transparency and recognition of skills and qualifications, to date, 25 Member States have referenced their national qualifications frameworks to the European Qualifications Framework (EQF). The general issue is validation of non-formal and informal learning. It is particularly relevant for people with lower qualifications, unemployed or at risk of unemployment, migrants, youth and those seeking career change. Member States are preparing to put in place national arrangements for validation of skills acquired outside formal education and training. Progress is mixed and there is still a lot to do before the deadline of 2018 as 15 Member States reported that a skill audit system, one element of the national validation arrangements, was not in place.

Keywords: Adult education, European Union, European education, lifelong learning, training programs, educational activity coordination.

Европейские перспективы развития образования взрослых: стратегия «Европа 2020»

Махия Н. В.

Аннотация. Статья рассматривает перспективы развития системы образования взрослых в странах Европейского Союза. Автор обращает особое внимание на программу-стратегию «Европа 2020», в рамках которой спланирована деятельность по развитию и координации действий для дальнейшего распространения идей непрерывного образования на территории Евросоюза и улучшения трудоустройства населения в пределах региона. Проведен анализ возможностей имплементации идей общеевропейского образовательного пространства в условиях развития отечественной системы непрерывного образования. Навыки имеют решающее значение для конкурентоспособности и занятости населения, поскольку структурные изменения, такие как глобализация и технологического прогресса, требуют все более продвинутых компетенций для роста производительности труда и безопасных качественных рабочих мест. Навыки делятся на основные (обучение грамоте, счету, науке и технике); поперечные (языковые навыки и компьютерная грамотность); несоответствие навыков (расхождение между спросом и предложением навыков на рынке труда). Прогресс в реализации цели обеспечения базовых навыков обеспечивается за счет регулярного мониторинга в рамках программы стратегического сотрудничества «Европа 2020». В области образования взрослых, лишь пять стран имеют показатель привлечения населения выше запланированного стратегией на 2020 год: Великобритания, Нидерланды, Франция, Финляндия, Швеция и Дания. Эффективные меры для развития системы образования взрослых включают в себя предоставление возможностей для обучения, которые правительства финансируют полностью или частично, предоставление программ для профессионального обучения и развития, обеспечения актуального и высококачественного образования. На сегодня, 25 государств-членов ЕС согласовали свои национальные системы квалификаций с Европейской рамкой квалификаций. Остается проблемой ратификация неформального и информального образования. Это особенно актуально для людей с низкой квалификацией, безработных, мигрантов, молодежи и тех, кто планирует изменения в карьере. Государства-члены готовятся ввести в действие национальные механизмы для проверки навыков, приобретенных за пределами формального образования и профессиональной подготовки до конца 2018 года.

Ключевые слова: образование взрослых, Европейский Союз, европейское образовательное пространство, обучение в течение жизни, образовательные программы, координирование образовательной деятельности.